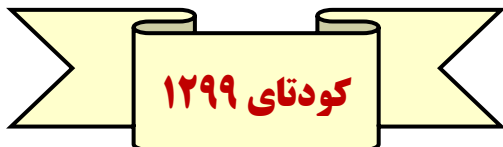

خلاصه درس ۱۴ - مطالعات اجتماعی پایه نهم (ایران در دوران حکومت پهلوی)

پس از پایان جنگ جهانی اول، **انبوه مشکلات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی حاصل از جنگ و سیاست‌های انگلستان** در ایران، زمینه را برای تغییر حکومت از قاجاریه به پهلوی آماده کرد.

در **اواخر جنگ جهانی اول** حکومت تزاری روسیه سرنگون شد و نام این کشور به **اتحاد جماهیر شوروی** تغییر یافت. دولت جدید نیروهایش را از ایران فراخواند و انگلستان جای این کشور را در سلطه بر کشور گرفت.

انگلیس پس از ناکامی در قرارداد ۱۹۱۹ به فکر کودتا در ایران افتاد.

انگلیسی‌ها، رضاخان را به عنوان **مهره نظامی** و **سیدضیاء الدین طباطبایی** را به عنوان **چهره سیاسی** کودتا برگزیدند.

در **سوم اسفند** نیروهای رضاخان **پایتخت** را اشغال کردند و **احمدشاه** مجبور شد **سیدضیاء** را به **نخست وزیر** و رضاخان را به **فرماندهی کل قوا** منصوب نماید.

❖ **بین ایران و انگلستان بسته شد.**

❖ **در زمان نخست‌وزیری وثوق الدوله به امضاء رسید.**

❖ **مفاد قرارداد ۱۹۱۹: بر اساس این قرارداد، اداره امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان نظامی و مالی انگلستان قرار می‌گرفت.**

❖ **این قرارداد با مخالفت شخصیت‌های مبارز مانند آیت الله مدرس و شیخ محمد خیابانی روبرو شد. احمدشاه نیز از امضای آن خودداری کرد.**

کودتای ۱۲۹۹ مقدمه‌ای برای تغییر حکومت از **قاجاریه به پهلوی** در ایران بود.

رضاخان پس از کودتا برای جلب نظر مردم،

- ❖ **خود را فردی مذهبی و پایبند به احکام و ارزش‌های دینی نشان می‌داد.**
- ❖ **به مراسم و مجالس مذهبی می‌رفت.**
- ❖ **و با علما دیدار و مشورت می‌کرد.**

به قدرت رسیدن رضاخان:

در سال ۱۳۰۴ش مجلس شورای ملی با وجود مخالفت جدی تعدادی از نمایندگان، مانند آیت الله مدرس، احمدشاه قاجار را از قدرت برکنار کرد و حکومت موقت را به رضاخان سپرد. سپس، مجلس مؤسسان به طور رسمی حکومت را به رضاخان و خانواده او واگذار کرد.

شیوه حکومت رضاشاه:

- ❖ **استبداد:** در دوران حکومت او، هیئت وزیران و نمایندگان مجلس شورای ملی اختیار و استقلال چندانی نداشتند و تابع دستورات شاه بودند.
- ❖ **سرکوب آزادی خواهان:** حکومت رضاشاه به احزاب و روزنامه‌های مستقل اجازه فعالیت نمی‌داد و با زور و خشونت، فضای خفقان، ترس و سرکوب را بر جامعه حاکم کرد.

آیت الله سیدحسن مدرس یکی از مخالفان سرسخت شیوه حکومت رضاشاه بود که به دست مأموران این حکومت به **شهادت** رسید.

رضاخان به بهانه برقراری امنیت، برخی از قیام‌های آزادی خواهانه و استقلال طلبانه، مانند **نهضت جنگل**، به رهبری **میرزا کوچک خان جنگلی** را با خشونت زیاد، سرکوب کرد.

- ۱) **ایجاد ارتش منظم:** این ارتش ← تمركز قدرت سیاسی در کشور را ممکن می ساخت.
 - ۲) **قیام های مردمی را سرکوب می کرد** (۳) **تامین کننده اهداف نظامی انگلیس بود.**
- رضاشاه نیروهای سه گانه ارتش را با هدایت انگلیسی ها به وجود آورد و در سال ۱۳۰۴ش **قانون نظام وظیفه عمومی** را به تصویب رساند.

احداث خط آهن سراسری: هدف آن ایجاد راهی سراسری برای انتقال سریع نیروهای انگلیسی از جنوب به

شمال بود. در صورت پیشروی روس‌ها، انگلیسی‌ها با استفاده از این راه می‌توانستند نیروهای خود را به سرعت به شمال بفرستند و مانع نفوذ آنها به هندوستان شوند.

در جنگ جهانی دوم همین راه به مهم‌ترین عامل ارتباطی نیروهای متفقین مبدل شد.

تضعیف ارزش‌های اسلامی و تخریب فرهنگ ایرانی: به بهانه پیشرفت و نوسازی فرهنگی و اجتماعی با

اقداماتی مانند: ← (۱) مجبور کردن مردم به پوشیدن لباس یکسان (۲) استفاده از کلاه لبه‌دار (معروف

به کلاه پهلوی) (۳) محدودیت برای برگزاری مراسم مذهبی از جمله عزاداری امام حسین (ع) و

(۴) کشف حجاب صورت می‌گرفت.

حکومت رضاشاه که بسیار شیفته ظاهر فرهنگ اروپایی بود، اندکی پس از سرکوب قیام گوه‌رشاد، دستور داد حجاب را با زور و خشونت از سر زنان و دختران ایرانی بردارند.

گروه‌های درگیر در جنگ جهانی دوم

دولت‌های محور	آلمان، ایتالیا، ژاپن
متفقین	انگلستان، فرانسه، شوروی (روسیه)، آمریکا

جنگ جهانی دوم

جنگ جهانی دوم با حمله ناگهانی

آلمان به لهستان در سال

۱۹۴۵-۱۹۳۹م (۱۳۲۴-۱۳۱۸ش) آغاز شد.

موضع ایران در جنگ جهانی دوم:

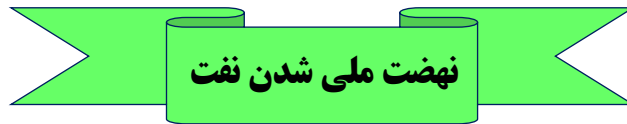
در جنگ جهانی دوم، دولت ایران اعلام بی‌طرفی کرد، اما در شهریور، ۱۳۲۰ متفقین به بهانه حضور تعدادی از کارشناسان آلمانی، کشور ما را به اشغال خود درآوردند.

هدف متفقین از اشغال ایران: استفاده از موقعیت و منابع و امکانات ایران به سود خویش بود.

متفقین پس از اشغال ایران، رضاشاه را مجبور کردند که به نفع پسرش، محمدرضا، از قدرت کناره‌گیری کند و سپس او را از ایران تبعید کردند.

در جنگ جهانی دوم، متفقین با شکست دادن آلمان و بمباران اتمی ژاپن (توسط آمریکا) پیروز شدند.

آثار و پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جنگ جهانی دوم بر ایران	
سیاسی	کشور ما تا پایان جنگ جهانی دوم در اشغال بیگانگان بود.
اقتصادی	خسارت شدید به اقتصاد ایران وارد شد. همراه با گرانی و کمبود مواد غذایی بویژه نان.
اجتماعی	عده زیادی از مردم ایران بر اثر گرسنگی و سوءتغذیه جان باختند.

امتیاز بهره برداری از منابع نفت ایران در **زمان مظفرالدین شاه به انگلیسی‌ها** واگذار شده بود. رضاشاه امتیاز مذکور را لغو کرد اما خیلی زود طی قرارداد دیگری، دوباره منابع نفت ایران را به انگلستان واگذار کرد.

❖ **رهبان نهیضت ملی شدن نفت ایران: آیت الله کاشانی و دکتر محمد مصدق بودند.**
مجلس شورای ملی، قانون ملی شدن نفت را در ۲۹ اسفند ۱۳۲۹ ش. تصویب کرد.

در جریان قانون ملی شدن نفت، اقدامات دولت انگلیس برای جلوگیری از اجرای این قانون، به دلیل: **وحدت و همدلی رهبان نهیضت**، ناکام ماند.

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲: با بروز **اختلاف میان رهبان نهیضت ملی شدن نفت**، دولت های **انگلستان و آمریکا** شرایط را برای طراحی **کودتا** به منظور سرنگونی **دولت دکتر مصدق** مناسب دیدند. در روز **۲۸ مرداد ۱۳۳۲** واحدهایی از ارتش به فرماندهی **سر لشکر فضل الله زاهدی** به خیابان‌ها ریختند و با اشغال مراکز مهم پایتخت، دولت دکتر مصدق را سرنگون کردند.

مهم‌ترین دلیل موفقیت کودتای ۲۸ مرداد **اختلاف میان رهبان نهیضت بود.**

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه تفاوت و شباهتی با کودتای ۱۲۹۹ داشت؟
شباهت: در هر دو کشورهای خارجی دخالت داشتند.
تفاوت: کودتای ۱۲۹۹ در زمان قاجاریه با هدف تغییر نظام پادشاهی شکل گرفت ولی کودتای ۱۳۳۲ در زمان پهلوی و به منظور تثبیت حکومت پادشاهی صورت گرفت.

ساواک: سازمان اطلاعات و امنیت کشور بود که در زمان شاه وظیفه سرکوب مخالفان را برعهده داشت.